

IŠČI, POKAŽI! – REŠEVALNI PSI

Dušan Nečak

Pred nekaj tisoč leti je pes postal domača žival in je človeku pomagal pri delu bodisi kot lovski pes, pes čuvaj ali pastirski pes. Sčasoma pa je postal še več – junak, ki ima sposobnosti za reševanje človeških življenj, če ga uporabimo pri iskanju ljudi, pokopanih v ruševinah, izgubljenih v naravi ali zasutih v snežnih plazovih.

Nekateri psi so postali celo medijski zvezdniki in legende. Kdo ne pozna filmskih zvezd iz časa med obema vojnama Rin Tin Tina ali iz časa po drugi svetovni vojni znamenite Lassie. Prav tako legendarni so postali psi bernardinci, ki jih vsi poznamo kot dobrodušne velikane s sodčkom ruma, obešenim pod vratom, ki naj bi reševali zasute v snegu v švicarsko-italijanskih Alpah. Kljub pretiravanju in mitologizaciji dejavnosti teh psov pa je res, da so jih sredi 17. stoletja v samostanu in hospicu Velikega Svetega Bernarda (Grosser St. Bernhard) v Švici v posebno pasmo vzredili iz rodu rimskih molosov – velikih, dogam podobnih psov. Njihova temeljna naloga je bila obnemoglim potnikom pomagati najti pot v hospic, ko so bile poti na prelazu z italijanske na švicarsko stran zasnežene. V poročilih samostanskih bratov namreč mnogokrat najdemo zapise, ki govorijo, da so njihovi psi našli izgubljene in s snegom zasute osebe ter jih pripeljali v samostan. Najbolj znan bernardinec je bil zagotovo pes Barry, ki naj bi v letih med 1800 in 1912 gotove smrti rešil štiri-deset ljudi. Poudariti pa je treba, da so bili takratni bernardinci mnogo lažji in bolj funkcionalno grajeni psi od današnjih težkih in na pogled okornih psov, ki se jih je zaradi velike količine hrane, ki jo potrebujejo, prijelo tudi ime »mesarski psi«. Prav vsega poročilom seveda ni mogoče verjeti, zlasti tistega s sodčkom ruma pod vratom ne, vsekakor pa je mogoče reči, do pomeni dejavnost teh psov nekakšen nastavek mnogo kasneje organizirane dejavnosti reševanja s psi.

Slika 1: Bernardinci v akciji

Prepričanje, da je mogoče s psi uspešno reševati človeška življenja, se je potrdilo nekaj desetletij kasneje, vendar je to na žalost povezano z vojno. Od leta 1855 so namreč začeli v nemški armadi uporabljati pse v vojne namene. V prvi vrsti je šlo za pse, ki so opravljali kurirsko delo in pomagali pri prenosu streliva. To sicer ni imelo neposredne povezave z reševanjem življenj, toda zmanjšalo je dvom, ki je vladal v vojaških krogih glede uporabnosti psov. Začeto delo, kako pse aktivno vključiti v pomoč človeku, je nadaljeval civilist. To je bil slikar živali Jean Bungartz, ki je začel na široko šolati pse za izsleditev ranjenih vojakov. Leta 1893 je v Aachnu osnoval Nemško zvezo za sanitetne pse (Deutscher Verein für Sanitätshunde, DVS) (Lorenz 2017). Zveza je bila tesno povezana s pruskim vojnim ministrstvom in vodstvom armade, ki je šolanje psov tudi finančno podpirala. Toda kakšnega vidnejšega napredka v smeri usposabljanja reševalnih psov vse do prve svetovne vojne ni bilo zaznati. Na začetku vojne je imelo Bungartzovo »Društvo« na voljo le kakšnih 12 sanitetnih psov in njihovih vodnikov, večinoma ostarelih vojakov, v času vojne pa se je njihovo število povzpelo na vrtočlavih 4000 in več. Največ med njimi je bilo airedalskih terierjev, na seznamu sanitetnih psov pa je bilo mogoče najti tudi druge pasme, med njimi veliko lovskih pasem, ovčarjev pa tudi mešancev. Njihova dejavnost se je po letu 1915 razširila na področje iskanja pogrešanih vojakov in mnogo vojakov se lahko za življenje zahvali prav tem »psom sledarjem«. Samo v nemški armadi je v času vojne v vlogi čuvajev, kurirjev in sanitetnih psov delovalo več kot 30 000 psov. Preživelo jih je manj kot deset odstotkov (Wegman 1989: 27 in nasl.).

Slika 2: Pasji reševalec v prvi svetovni vojni

Čas med obema vojnama je prinesel napredek. Posebej v Nemčiji je to bil čas razvoja in napredka šolanja in širitve ukvarjanja s t. i. sanitetnimi psi. Toda šolanje je bilo omejeno le na zasebni sektor in za vojaške namene, o pravem šolanju za »civilno« reševanje, kakor ga poznamo danes, seveda ni bilo mogoče govoriti. V tej smeri so najpomembnejši in največji korak naredili v Švici. Leta 1940 je s sistematičnim šolanjem psov za reševanje zasutih v snegu – lavinskih psov, začel Švicar Ferdinand Schmutz in o tem je leta 1954 izdal knjigo (Schmutz 1954). Izkušnje številnih reševalnih akcij pri reševanju zasutih v snežnih lavinah pa je analitično obdelal Melchior Schild s Švicarskega inštituta za raziskovanje snega in plazov (Eidgenössisches Institut für Schnee- und Lawinenforschung) iz Weissfluhjocha v Graubündnu blizu Davosa (Wegmann 1989). Schmutz in Schild tako spadata med pionirje resnega in sistematičnega ukvarjanja s šolanjem reševalnih psov.

Slika 3: Lavinski pes je našel ponesrečenca.

Slika 4: Ens je zadovoljen po uspešno opravljeni vaji.

Druga svetovna vojna je bila v mnogočem hujša od prve. Tudi pri uporabi psov. Na vseh frontah in pri vseh vojskujočih se straneh so vojaške oblasti za vojaške namene uporabile okoli 200.000 psov, največ nemških ovčarjev. Samo na nemški strani je bilo izgubljenih 25.000 psov. Pse so uporabljali tako kot v prvi svetovni vojni, torej kot sanitetne pse, ki so preiskovali velike površine in iskali ranjene vojake, novo pa je bilo to, da so jih v goratih predelih uporabljali tudi kot lavinske pse.

Šele v zadnjih letih vojne se je v Angliji rodila ideja, ki je pripeljala do razvoja novega tipa reševalnega psa – psa iskalca v ruševinah (ruševinarja) oz. psa za pomoč v nesrečah. Začelo se je slučajno. Starejša gospa je opazovala svojega malega psa, ko je ta v ruševini neke hiše zavalhal pokopanega človeka. Ta mali kuža neznane pasme je tako postal

prvi reševalni pes – ruševinar. Od oktobra 1944 do konca vojne so nato poslali na delo v ruševine veliko psov, zagotovo ne posebno šolanih v ta namen in različnih pasem, čeprav so prevladovali nemški ovčarji. Trije med njimi so se vpisali med legende: Rex, Irma in Psyche, poleg njih pa še foksterier Beauty. Na sicer ne povsem zanesljivih statistikah naj bi ti psi pomagali najti 170 mrtvih in 35 živih oseb. Za zasluge pri reševanju človeških življenj jih je angleški kralj odlikoval z Viktorijinim križcem za živali (ibid.).

Slika 5: Prvi »ruševinarji« pri delu v Angliji 1944

Tudi po vojni sposobnosti in uspehi »ruševinarjev« in reševalnih psov niso bili pozabljeni. Pri njihovem šolanju so v prvih letih po vojni še vedno prednjačile Švica, takratna Zvezna republika Nemčija in Anglija, glavno torišče tega dela pa je iz vojaškega okolja počasi prehajalo v civilne organizacije, največkrat v okviru kinoloških zvez. »Ruševinarje« so vedno bolj začeli uporabljati pri iskanju pogrešanih pri vsakovrstnih nesrečah – eksplozijah, požarih, strmoglavljenih letalih, železniških in naravnih nesrečah ... in seveda predvsem pri reševanju po potresih. Pse »ruševinarje« najdemo kot uspešne reševalce človeških življenj še pred ustanovitvijo svetovne, krovne organizacije vodnikov reševalnih psov IRO (Internationale Rettungshunde Organisation/International Rescuedog Organisation)¹ pri potresih v Furlaniji - Julijski krajini leta 1976, v Romuniji leta 1977, Alžiriji leta 1980 in Armeniji leta 1988.

Slika 6: IRO je bila ustanovljena leta 1993.

¹ Podrobnosti o organizaciji in njeni dejavnosti glej: IRO Chronik 1993–2003, Salzburg 2003.

Spoznanje, da je šolanje reševalnega psa nekaj posebnega, kar zasluži posebno pozornost in ni vezano na nobeno pasmo, ter spoznanje, da pri psu reševalcu ni pomembna lepota ali ustreznost vzrejnim kriterijem, temveč le njegove sposobnostne karakteristike, je znotraj kinoloških vrst pripeljalo do odločitve, da se izven krovne kinološke organizacije FCI oblikuje organizacija, specializirana za humanitarno dejavnost reševanja s psi. Tako je leta 1993 v Stockholmu prišlo do ustanovnega sestanka IRO. Njen predsednik je postal Avstrijec nemškega rodu, dr. Wolfgang Zörner. Slovenci smo se priključili leta 1995, od leta 1997 do 2014 pa je imel podpisani v njej mesto podpredsednika. Organizacija ima sedež v Salzburgu, vsi njeni funkcionarji pa v njej delujejo častno, neprofesionalno.

Danes združuje ta svetovna organizacija 86 društev, klubov in drugih organizacij vodnikov reševalnih psov v 35 državah po svetu od Daljne Azije do Južne Amerike. Najuspešnejše v tej dejavnosti so evropske organizacije vodnikov reševalnih psov, še posebej tiste iz centralne Evrope. To je obenem organizacija, ki v okviru OZN (OCHA; INSARAG)² skrbi za delo z reševalnimi psi ob naravnih nesrečah kjerkoli po svetu. V IRO so vključena tudi številna slovenska društva vodnikov reševalnih psov. Prvega so leta 1995 sprejeli v članstvo Društvo vodnikov reševalnih psov Slovenije (DVRPS), sledili pa so mnogi drugi. Ob tem je treba poudariti, da prav slovenski psi spadajo med najboljše znotraj te mednarodne organizacije in dosegajo zavidljive rezultate tako na športnem kot tudi akcijskem področju. Slovenski vodniki in njihovi psi so uspešno sodelovali v mnogih popotresnih reševalnih akcijah, kot denimo v Egiptu, Turčiji, Alžiriji ... Največ (približno 95 %) resničnih iskalnih akcij pa imamo, tako kot drugod po svetu, na domačem terenu, ko gre za iskanje pogrešanih v naravi. Število tovrstnih iskalnih akcij lahko navedemo s trimestnim številom.

2 Več o tej dejavnosti glej: INSARAG Guidelines, Ženeva 2009.

Slika 7: Za reševalnega psa pasma praviloma ni važna. Najprimernejše pa so srednje velike pasme.

V Sloveniji se je reševalna dejavnost s psi začela razvijati v petdesetih letih, točneje leta 1952 v Tamarju s prvim tečajem za šolanje reševalnih psov v snegu. To je bilo glede na mednarodne razmere zgodaj. Tečaji so potekali v okviru Kinološke zveze Slovenije in Gorske reševalne službe. Prvi tečaj za reševalne pse za iskanje v ruševini pa je bil septembra 1977 na ruševinah podrlih hiš na trasi avtoceste Ljubljana–Vrhnika. Organizirali so ga KZS, Republiški sekretariat notranjih zadev in GRS. S tečaji pa se je nadaljevalo v sedemdesetih in osemdesetih letih.

Leta 1984 je izšla prva strokovna literatura v slovenskem jeziku ABC ... za vodnike reševalnih psov, ki jo je zbral, uredil in obdelal Vlado Gerbec.

Na tem področju je bilo dejavnih in zaslužnih veliko ljudi, ob tej priložnosti pa bom omenil le najožji izbor tistih, ki so to dejavnost

zaznamovali, kajti naštevane vse zasluznih bi zagotovo preseglo današnji namen. Morda ima največ zaslug za organizacijsko-vsebinski razvoj te dejavnosti že omenjeni funkcionar KZS, mednarodni sodnik IRO za reševalne pse in predsednik komisije KZS za reševalne pse, Vlado Gerbec, med posebej specializiranimi inštruktorji za delo z reševalnimi psi – danes nas je že kar veliko – pa naj omenim gorskega reševalca, vodnika reševalnega psa in inštruktorja (DVRPS) Franca Kogovška, avtorja monografije, namenjene inštruktorjem vodnikov reševalnih psov *Praktikum za vodnike reševalnih psov*.³

V Sloveniji smo pse reševalne pse šolali po nacionalnem pravilniku za šolanje reševalnih psov v okvirih KZS, po ustanovitvi IRO pa smo se vsi skupaj »podredili« mednarodnemu izpitnemu pravilniku te organizacije – IPO-R.

V Sloveniji in v svetu danes šolamo reševalne pse v različnih disciplinah: iskanje v ruševinah, iskanje pogrešanih v naravi, reševanje v vodi, reševanje v snegu in sledenje. Nekateri v Evropi in Aziji šolajo tudi pse za iskanje mrtvih oseb. Pri nas tega ne prakticiramo, saj prednjači pravilo čim hitreje najti in pomagati živim. Svojega psa ne naučimo le natančno uporabljati njegovega najbolje razvitega čutila – nosu, ampak mora pes obvladati tudi premagovanje različnih ovir in biti seveda voljiv na razdaljo. Reševalni pes in njegov vodnik sta tim. Le skupaj lahko uspešno opravita svoje delo. Zato šolamo tudi vodnike, ki morajo imeti specialna znanja iz vrhne tehnike, orientacije, prve humane in veterinarske pomoči, določena znanja iz gradbeništva in oznak INSARAG ter biti tudi psihofizično stabilni in primerni. Svoje delo v ruševini reševalni psi in njihovi vodniki vedno opravljajo skupaj s člani tehnične reševalne ekipe, pri iskanju v naravi pa pod vodstvom policije sodelujejo z gasilci, lovci, gorsko reševalno službo in drugimi.

³ Dopolnjeno brošuro je v nemškem in angleškem jeziku izdala tudi IRO (soavtorja: Aleksandra Domanjko Petrič in Dušan Nečak).

Slika 8: Franc Kogovšek in Rita iščeta ponesrečenca v ruševinah (vaja).

Sredi devetdesetih let, leta 1994, smo se nekateri vodniki reševalnih psov po mednarodnem zgledu tudi v Sloveniji odločili, da osnujemo samostojno društvo vodnikov reševalnih psov, ki bo delovalo neodvisno od Kinološke zveze Slovenije. Tako je najprej nastalo Društvo vodnikov reševalnih psov Slovenije, ki se je z že obstoječimi in neodvisnimi društvi v Kranju, Mariboru, Postojni in na Obali povežalo v Zvezo društev in klubov vodnikov reševalnih psov Slovenije. Današnji organizacijski položaj je tako tak, da imamo na Slovenskem dve krovni organizaciji vodnikov reševalnih psov, tisto, ki deluje v okvirih KZS in se kot članica IRO imenuje Enota reševalnih psov Slovenije (ERPS), in prej omenjeno Zvezo, katere trije člani DVRPS, KVRPK in Burja so člani IRO. Vsi skupaj delujemo

v okvirih Uprave za zaščito in reševanje Ministrstva republike Slovenije za obrambo, pa tudi v okvirih mestnih in občinskih uprav za zaščito in reševanje. Na leto imamo skupaj nekaj sto reševalnih akcij iskanja pogrešanih v naravi, kakšno akcijo reševanja izpod ruševin, sodelujemo pa tudi v mednarodnih akcijah, ki jih sprožata bodisi RS bodisi IRO. Slovenskim oblastem in IRO so na voljo člani enot za hitro posredovanje in nekaj deset vrhunsko usposobljenih vodnikov reševalnih psov in njihovih psov. Vsa ta dejavnost je strogo humanitarna, amaterska in vsi naši psi so zasebni psi, ki so obenem tudi hišni ljubljenci. Zlato pravilo vodnikov reševalnih psov je: »Smo amaterji, ki delujemo kot profesionalci.«

Slike 10, 11 in 12: Sledenje odločilno pomaga pri iskanju pogrešane osebe.

VIRI IN LITERATURA

- HEINES, Wilfried/WEGMANN, Angela (2002): *Such und hilf, Hunde retten Menschenleben – Ein Handbuch für die Ausbildung und den Einsatz des Rettungshundes*. Nerdlen/Daun: Kynos.
- INSARAG Guidelines (2009). <https://www.insarag.org/methodology/insarag-guidelines/> (citirano 20. 7. 2023).
- IRO Chronik 1993–2003, Salzburg 2003. <https://www.iro-dogs.org> (citirano 20. 7. 2023).
- KOGOVSĚK, Franc/Domanjko-Petrič, Aleksandra/NEĀAK, Dušan (2011). *Praktikum za vodnike reševalnih psov*. Ljubljana: Društvo vodnikov reševalnih psov Slovenije.
- LORENZ, J. (2017): »Such verwundt!« – Das Sanitätshundewesen in Deutschland bis 1918. V: *Wehrmedizin*. <https://wehrmed.de/geschichte/such-verwundt-das-sanitaetshundewesen-in-deutschland-bis-1918.html> (citirano 20. 7. 2023).
- SCHMUTZ, Ferdinand (1954): *Mein Hund*. Ybbs na Donavi: Schmutz.
- WEGMANN, Angela (1989): *Such und hilf!*. Mürtenbach/Eifel: Kynos.

SEZNAM SLIK

- Slika 1: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Two_St_Bernard_dogs_find_a_lost_unconscious_figure_in_the_s_Wellcome_V0015200.jpg (citirano 23. 7. 2023).
- Slika 2: https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Fichier:18_4_15_Les_chiens_sanitaires.png (citirano 23. 7. 2023).
- Slika 5: https://en.wikipedia.org/wiki/Rip_%28dog%29#/media/File:Rip_Dickens_Medal_Dog_IWM_D_5945.jpg (citirano 23. 7. 2023).
- Slika 6: <https://www.discoverydogs.it/wp-content/uploads/2016/12/LogoIRO-Discoverydogs-el481797752845.jpg> (citirano 23. 7. 2023).
- Slike 3, 4, 7–11 so lastni vir.